

Anjel a diabol, alebo minca má dve strany

Prológ

Po prevrate vo februári 1948, ktorý s obľubou komunisti nazývali víťazný február, bolo snahou tejto diktatúry mať pod kontrolou všetky zložky spoločnosti a spoločenského života. Keďže cirkev tvorila najsilnejšiu komunitu ku ktorej sa obyvatelia Československa hlásili, ich likvidácia bola len otázkou času. Barbarská noc, ktorá sa odohrala v apríli 1950, predstavuje jeden z najdramatickejších zásahov komunistického režimu proti cirkvi. V noci z 13. na 14. apríla 1950 došlo k koordinovanému útoku Štátnej bezpečnosti a jednotiek Verejnej bezpečnosti na mužské kláštory. Rehoľníci boli násilne odvedení, kláštory zlikvidované a majetok zhabaný. O niekoľko mesiacov neskôr nasledovala Akcia R, zameraná na ženské rehole, ktorá mala podobný priebeh a rovnako smutné dôsledky.

Zmenilo to mnohé životy. Rehole boli prakticky zlikvidované, Kňazi a rehoľné sestry, ktoré zostali v pastorácii, boli neustále prenasledované ŠtB. Podliehali mnohým formám nátlaku – od zákazu pôsobenia až po väznenie za vykonávanie základných duchovných úkonov. Rehoľné sestry boli presúvané do zariadení, kde pracovali najmä v sociálnej oblasti, ale vždy pod pevnou kontrolou režimu.

Prenasledovanie cirkvi sa v rôznych podobách tiahlo až do roku 1989. Prejavovalo sa neustálym monitorovaním, výsluchmi, snahou o rozklad reholí zvnútra, obmedzovaním kontaktu so zahraničím či zákazom formácie nových členov. Napriek tlaku režimu si však kňazi, rehoľníci a rehoľné sestry udržali vnútornú kontinuitu, tajne formovali nové povolania a stali sa symbolom odporu proti totalite.

Anjel a diabol

Na konci školského roka nám učiteľka dejepisu povedala, že nám na nasledujúci rok pridela projekt. Projekt mám celkom rád, takže ma to zaujalo. Projekty ma fascinujú. Už na základnej škole som pomáhal spolužiakom s písaním a spracovávaním projektov. Skúmanie neprebádaného je pre mňa zaujímavá činnosť, lebo spoznávam viac ako nám kladie učivo a teda sa z takejto činnosti vzdelávam. Čo je super. Preto som spozornel. V krátkosti nám povedala témy, ktoré projekt obsahuje. Jedna téma ma mimoriadne zaujala. Chcem byť kňazom. Možno sa pousmejete, alebo ste zarazený. Málokto to čaká. Nevadí. Ľudia sú všelijakí. Nie každému sadnem. A práve preto, že chcem byť v budúcnosti kňazom ma oslovila téma o živote duchovných v čase komunistickej diktatúry. Nemali to jednoduché. Boli neustále pod kontrolou, sledovali každý ich krok, každú činnosť, ktorú robili, zaznamenávali sa osoby, s ktorými sa stretávali. Ale taktiež boli medzi nimi aj takí, ktorí komunistickej diktatúre podľahli a boli ochotní zradiť svoju životnú filozofiu. Sám poznám z rozprávania ľudí duchovného, ktorý podľa informácií spolupracoval so štátnou tajnou bezpečnosťou – ŠtB.

Raz som pomáhal zveľaďovať farskú záhradu. Bolo príjemné letné popoludnie, keď ma zastavila kostolníčka a ponúkla mi pohár studenej citronády. „Ach, aký fajn deň.“ povedala. „Ani nepečie, ani neprší. Človeku sa hneď lepšie pracuje na tom našom peknom kostolíku.“ Prikývol som. Naozaj bolo príjemné teplo a v kostole a jeho okolí sa dobre pracovalo. „No...“ zamyslela sa. „Je pekný, ale býval krajší.“ „Ako to myslíte?“ opýtal som sa zvedavo, lebo to jej „no“ vo mne vzbudilo zdroj nejakých nových informácií. „Nuž, ako by som začala?“ položila si nahlas sama sebe otázku.

„Pôsobil tu jeden farár. Bolo to v čase komunistickej diktatúry. Patril medzi tých, ktorých presvedčil vtedajší režim, že spolupráca v danom čase je najlepšia voľba. Prinášala pre farárov vo farnostiach, ktorí boli naklonení k spolupráci s režimom, mnohé privilégia a taktiež ústupky. Aj tento duchovný otec patril medzi tých, ktorí si nectili kresťanskú vieru. Bolo o ňom známe, že ho veľmi často navštevovali zvláštni ľudia, ktorí sa netajili svojou príslušnosťou k ŠtB. Po nejakom čase sa farníci na farskej rade rozhodli rekonštruovať kostol. Popri prácach na

rekonštrukcii, dal tento farár zničiť kazateľnicu i dva bočné oltáre. Taktiež postupne z chrámu mizli veľmi staré a teda vzácne obrazy a liturgické predmety. Bolo zjavné, že ich tento duchovný otec predáva do zahraničia, alebo komunistickým pohlavárom, náruživým zberateľom starožitností. „Škoda, pamätám si na to. Všetky tie veci boli nádherné.“ smutne si povzdychla a zahľadela sa niekam do diaľavy.

Celý týždeň som rozmýšľal, kde by som získal informácie. Mal som nápad, že pôjdem za Jeho excelenciou, biskupom Jánom Sokolom. Avšak, keď som kontaktoval jeho tajomníka, oznámil mi, že momentálny zdravotný stav jeho excelencie nie je vyhovujúci na takýto druh stretnutia. Ale zároveň mi odporučil, obrátiť sa na mužské kláštory, alebo rehoľné rády. Fajn, povedal som si. Aj to je cesta. Viem o jednom mieste v Prievoze, kde som občas zahliadol rehoľné sestry. Pôjdem sa opýtať, či by sa nenašla nejaká rehoľná sestrička, ochotná urobiť so mnou interview.

V Prievoze, mestskej časti Bratislavy je hospicom pre rehoľné sestry. Zastal som pred návesnou tabuľou umiestnenou na starodávnej bráne. Bolo na nej napísané: Kongregácia milosrdných sestier Svätého kríža. Snád som tu dobre? Pomyslel som si. Vstúpil som do rozsiahlej záhrady v ktorej strede bol umiestnená malá kaplnka. Práve v nej prebiehala bohoslužba. Kam by som tak išiel? Rozhliadal som sa po okolí. Zrak mi padol na neďalekú budovu stojacu bokom od kostolíka. No čo? Skúsím tam. Po príchode ma na recepcii zastavila rehoľná sestra, ktorá tam zjavne mala práve službu. Vysvetlil som jej, čo by som potreboval a požiadal som ju o pomoc. Pokrútila hlavou. „U nás ležia iba veľmi staré rehoľné sestry, ktoré vzhľadom na svoj vek a rozsiahlu demenciu Vám veľmi nepomôžu. Ale nebojte sa mladý muž,“ dodala mi novú nádej. „Dám Vám telefónne číslo na matku predstavenú. Ona vám isto pomôže.“ Vzal som malý papierik, na ktorý mi napísala neskutočne vzorným písmom trpezlivej rehoľnej sestry telefónny kontakt. Ani som ešte nebol za bránou, už som vyťukával na mobile nové číslo. Ozvala sa mi matka predstavená. Bola veľmi milá a ústretová. V skratke mi potvrdila informácie, ktoré som dostal od rehoľnej sestry na recepcii. Ale nesklamala. Vysvetlila mi, že o Barbarskej noci a akcii „R“ sa už popísalo mnoho. Trošku sklamane dodala: „Viete mladý muž, o tých rehoľných sestričkách, ktoré potom ako ďalšia generácia museli žiť pod tlakom totality, sa nepíše nič. Nazývame ich „Dubčekove sestry“. Nechcete opísať radšej ich zložitý a útrpný život?“ Zamyslel som sa. Prečo nie? Dostal som opäť kontakt na 75 ročnú rehoľnú sestru Benediktu. Sestrička súhlasila s rozhovorom a tak ma práca na mojom projekte zaviala až do Báč, kde je umiestnená Kongregácia Dcér sv. Františka Assiského.

Zastal som pred bránou Kongregácie Dcér sv. Františka Assiského. Chvíľu som vnímal pokoj, ktorý tento objekt umiestnený na konci dediny Báč niesol. Nadýchol som sa. Tak, idem na to! Hľadal som zvonček. Po zazvonení sa mi okamžite brána otvorila. Asi ma už čakali. K budove viedla cesta na ktorej stálo nejaké auto. Prechádzal som popri ňom, ale zároveň som sa zahľadel na rehoľné záhrady. V strede jedného trávniku stála socha Panny Márie. Som tu správne. Všetko, čo bolo okolo vo mne vzbudzovalo pokoj a uvoľnenie. Vykročil som k hlavným dverám. Otvoril som dvere na recepciu. Ticho prerušilo iba ich jemné zavízzganie. Ostal som stáť a obhliadal som sa. Pri bočnej stene s oknom sedela staršia rehoľná sestra. Pozdravil som. Predstavil som sa a vysvetlil jej svoju prítomnosť. Pousmiala sa a súhlasne pokývala hlavou. „Viem, viem mladý muž, už vás čakáme.“ Bez slova sa potichu vytratila a zanechala ma stáť zarazeného vo vstupnej hale. Nie však na dlho. Po krátkej chvíľke sa bočné dvere otvorili. Zbadal som, že sa vracia. Za ňou sa na mňa usmievala ďalšia rehoľná sestra. Tá pristúpila ku mne. „Ty si ten Jurko? Ten, čo sme spolu telefonovali? Tak vitaj a poď za mnou.“ Pomalým pohybom plným pokoja a vnútorného vyrovnanie sa otočila. Nasledoval som ju, potichu sledujúc jej čierne rúcho vlniace sa pri každom jej energickom pohybe. Na svoj vek bola veľmi čiperná a neustále sa usmievala. Vošli sme do jej izby, ktorá bola malá, útulná a jednoduchá. Skriňa, vzorne ustlatá posteľ, malý stôl so štyrmi stoličkami. Nad posteľou mala zavesený malý, jednoduchý drevený krížik. Symbol toho, čomu zasvätila svoj život. Mal svoje čestné miesto.

„Som sestra Benedikta. Dáš si čajík? Posad' sa!“ a ukázala rukou na stoličku. Sama odsunula druhú a pomaly so vzdychom sa posadila. „Vieš chlapče, my sme generácia, ktorá nezažila Barbarskú noc. Iba sme o nej počúvali od našich starších sestier. Veľa sa o tom už

napísalo. My sme Dubčekova generácia. Tak si hovoríme. O nás sa však veľa nepíše aj keď sme to mali v živote rehoľníč veľmi ťažké. Vzдорovali sme vtedajšiemu režimu, ktorý sa nás neustále snažil obmedzovať a zlikvidovať.“ Pomaly zdvihla ruku a načiahla sa po šálke s horúcim čajom. Opatrne si viedla šálku k ústam a usrkla si horúceho moku. Šálku zovrela do oboch rúk, akoby sa snažila teplo šálky preniesť do svojich rúk. „Poviem Ti jednu príhodu Jurko, ktorú mi rozprávala kedysi jedna stará spolusestra.“ Ešte raz si odpila z čaju, pomaly položila šálku na stôl. Privrela oči, akoby si chcela predstaviť všetko, čo počula o kláštore rehoľných sestier - Kongregácie Dcér sv. Františka Assiského v Prievoze, v Bratislave.

Počas Barbarskej noci pozatvárali všetky rehoľné sestry. Násilím ich previezli do záchytných táborov. Matku predstavenú oddelili a previezli do kláštora v Pezinku. Tam boli zámerne združovaní všetci vysokí predstavitelia cirkvi. Ostatné sestry previezli do kláštora v Šaštíne. Pre vtedajší režim bolo prvoradá pretriediť ich. Násť medzi nimi tie, ktoré boli ochotné sa vzdať viery a ako hovorili oni, stať sa plnoprávnymi občiankami socialistickej spoločnosti. Akoby rehoľné sestry neboli ani ľudia. Nie veľmi sa im to darilo. Rehoľné rády boli rozpustené a všetky kresťanské komunity zakázané. Rehoľné sestry boli postupne umiestňované do poľnohospodárskeho odvetvia, na Jednotné roľnícke družstvá. Niektoré presunuli do výroby. Tie, ktoré mali zdravotnícke vzdelanie, plánovali na krátky čas presunúť do nemocníc a hospicov. Následne mali byť postupne vyradované z tejto činnosti a nahrádzané civilnými zdravotnými sestrami. Budovy, v ktorých sídlili sestry viery boli premenené na rôzne úradné inštitúcie, detské domovy, jasle, alebo hospici pre starých ľudí. Aj ženský kláštor v Prievoze mal mať svoje budúce poslanie. V jeho priestoroch sa komunistický režim snažil vytvoriť hospic, ktorý mal byť na vyššej úrovni, s lepšími službami a opaterou. Určený bol najmä pre rodinných príslušníkov najvyšších predstaviteľov Ústredného výboru Komunistickej strany. Z daného dôvodu sa konala schôdza, kde bol prizvaný i jeden, dôkladne vybraný a preverený lekár, taktiež člen strany. Jeho úlohou bolo postupné vyradovanie rehoľných sestier z aktívnej služby v zdravotnícko-opatrovateľskom zariadení. MUDr. Andrej Schmid bol hrdý, že práve on bude môcť ukázať oddanosť strane. Úloha bola jednoduchá. Splní ju ešte pred zadaným termínom. Veď čo môže byť jednoduchšie, ako výmena rehoľných sestier za civilné. Celé oddelenie hospicu v Prievoze preorganizuje a vytvorí dokonalú jednotku socialistickej práce. Bol spokojný.

Ráno MUDr. Schmid energicky prekročil bránu bývalého kláštora, ktorý bol po komunistických zmenách určený na miesto opatrovania starých, bezvládných ľudí, potrebujúcich neustálu starostlivosť – hospic. Z jeho skúseností, poznal prístup zdravotných sestier na takýchto oddeleniach. Často krát sa stávalo, že prichádzali do služby neskoro a odchádzali zo služby hneď, ako im skončila pracovná doba bez ohľadu na to, či mali svoju prácu dokončenú. Prevažne veľa nedorobných úloh prenechávali nasledujúcej smene. Taktiež zo skúsenosti vedel, že ich práca bola nedostačujúca a povrchná. Nebude teda problémom násť nejaké tie chyby na rehoľných sestrách – ošetrovateľkách, pre ktoré ich vylúči z ústavu. So spokojným úsmevom vošiel cez hlavnú bránu do prvej chodby, kde mal mať kanceláriu. Bolo o 10 minút 6 hodín. Stihne si zaliať aj rannú kávu. Sestry aj tak nenastupujú na smenu presne. O šiestej hodine sa mal prvý krát stretnúť s miestnym personálom a predstaviť sa. Vedel, že to určite o šiestej nebude...

Káva príjemne rozváňala po stroho zariadenej kancelárii. Doktor Schmid si znej opatrne odpil a šálku položil na stôl. Všade bolo ešte ranné ticho. Žiaden ruch sa z chodby neozýval. Vykročil k dverám. „Idem na to!“ pomyslel si a rázne otvoril. Chcel vykročiť, ale v polovici pohybu sa prudko zastavil. Pohľad, ktorý sa mu naskytol ho vyviedol z rovnováhy. Chodba bola síce tichá, ale plná rehoľných sestier. Stáli vzorne a pokorne jedna vedľa druhej a čakali na príchod nového riaditeľa ústavu.

Doktor Schmid sa snažil zachovať pokoj. Nepočítal s takouto situáciou ani vo sne. Musel niečo urobiť, lebo trápne ticho ho začalo znepokojsovať. Snažil sa tváriť odmerane, aby urobil ten správny dojem a vzbudil rešpekt. Sestry ticho stáli a čakali na pokyny. V ich očiach vôbec nebadal strach. To ho zneistilo. „Česť práci súdružky,“ pozdravil, aby bolo jasné, že Boh sa v pozdrave už spomínať nebude. „Volám sa súdruh doktor Schmid a od dnešného dňa som menovaný riaditeľom tejto sociálnej inštitúcie.“ povedal direktívne. Vydýchol a predpokladal, že jeho hlas znel dostatočne rázne. „Na tomto oddelení sa od dnešného dňa nebude tolerovať

žiadne porušovanie pracovnej disciplíny. Prísne sa bude trestať akýkoľvek náboženský prejav od pozdravov až po prežehnanie. O každého pacienta sa budete starať nadštandardne. Každý pacient bude mať tú najlepšiu opateru. Sú to rodinný príslušníci našich najvyšších predstaviteľov. A pokiaľ oni budú budovať našu krásnu socialistickú vlasť, musí byť našou prvoradou povinnosťou pomôcť im o starostlivosť ich starých rodičov. Na oddelení bude vždy čisto a nebudem tolerovať žiadne nedokončené úlohy.“ Bol si istý, že takáto reč by mala na začiatok stačiť. Ved' v nasledujúcich minútach začne vizita. Tam sa nájdu ďalšie nedostatky, ktoré im bude môcť vytknúť.

Sestry stáli uvoľnené a ticho s dlhoročne nacvičenou pokorou prijímali doktorove slová. Doktor Schmid sa pohol k prvej izbe. Keď vošiel dnu, snažil sa hneď hľadať nedostatky. Všade bolo veľmi čisto. Ležiaci zverenci ústavu boli obriadení, na stolíkoch mali pripravenú vodu, alebo čaj, boli čistí, napudrovaní, prezlečení a spokojne ležali. V každej izbe doktor videl rovnaký poriadok ako v tej prvej. No nevaďí, pomyslel si doktor. Dnes je tu zámerne všetko v poriadku, podľa predpisov. Určite preto, lebo očakávali jeho príchod. Ved' nasledujúce dni sa uvidí...

Lenže aj v nasledujúce dni doktor Schmid sa stretával s poriadkom na každom kroku. Obriadení boli aj najťažší zverenci ústavu. A všimol si že ráno nastúpili všetky rehoľné sestry, či mali službu, alebo nie. Všetky začali obriaďovať zverencov, umývať ich, kŕmiť, podávať im lieky, prípadne to, o čo ich požiadali. Pomáhali si v práci navzájom. Doktor sledoval ich dokonalú organizovanosť. Snáď ani jede pohyb nebol zbytočný. Takto pracovali prvú hodinu, až kým nebolo celé oddelenie v dokonalom poriadku. Následne všetky odišli a zanechali na oddelení len tie dve rehoľné sestry na ktoré pripadla v ten deň služba. Absolútna dokonalosť. Doktor Schmid takúto scénu sledoval každé ráno a každý večer. Počas kontroly sa už ani nesnažil niečo neurobené nájsť, lebo nebolo čo. Postupom dní sa jeho pohľad na rehoľné sestry začal meniť. Sledoval ich už nie s nadradenosťou, ale tichým obdivom. Ako lekárovi bolo mu jasné, že takto predpisovo fungujúce oddelenie nemôže zrušiť. Nemôže tie rehoľné sestry vyhnať. Sú presne tam, kde ich potrebuje mať a robia to, čo potrebuje, aby robili. Dokonca robia nad rámec svojich povinností. Vedel však, že zachovanie pôsobenia rehoľných sestier v prievozskom hospice si bude musieť obhájiť na najbližšej schôdzi komunistickej strany.

Prvotné návrhy na ponechanie rehoľníčok v prievozskom opatrovateľskom ústave sa stretli so silným odporom členov strany. Doktor však vedel použiť ten najsilnejší argument. Ich rodičov – zverencov ústavu. Vedel, že ústav slúži najmä pre rodinných a najbližších príslušníkov členov ústredného výboru. Tým záležalo na tom, aby o ich blízkych bolo čo najlepšie postarané. To rozhodlo. Nakoniec súhlasili. Avšak, mali jednu jedinú podmienku, ktorej splnenie bolo najnáročnejšie pre samotné rehoľné sestry – nesmeli nosiť rehoľné rúcho.

Sestra Anucianta sa vracala z dennej služby. Pracovala ako ošetrovateľka v bývalom kláštore, ktorý bol prerobený na opatrovateľský ústav pre starých a chorých. V hospici boli prevažne príbuzní vysokých štátnych predstaviteľov – súdruhov. No a tí vyžadovali len to najlepšie. Sestra Anucianta bola rehoľnou sestrou, ktorú ponechal vtedajší režim vykonávať ošetrovateľskú prácu. Bola rehoľnou sestrou, ale málokto to mohol vedieť. Na ulici by ste si mysleli, že ide o mladé pekné dievča. Rúcho nosiť nesmela. To bolo prísne zakázané. Ak chcela ostať v rehoľnom ráde, musela prijať podmienky vtedajšieho režimu. Všetky rehoľné sestry museli chodiť v civilnou oblečení. Rehoľné rúcha sa stali minulosťou, aspoň na štyridsať rokov. Napriek pokornému, tichému životu bez rehoľnej komúny, boli rehoľné sestry kontrolované a prenasledované štátnou bezpečnosťou.

Sestra Anucianta bola unavená a hladná. Dnes bolo veľmi veľa práce. Prijímali nových zverencov. Vtedy sa vykonáva veľmi veľa administratívnych úkonov. Nestihla sa najesť. Ponáhľala sa. Už aby bola doma. Nervózne sa obzerala dozadu. Túto činnosť už mala rokmi nacvičenú. Umožňovala jej lepšie pozorovať okolie. Vždy ich zbadala, aj keď sa snažili zamiešať do davu, alebo pôsobiť nenápadne. Objavovali sa pri výkladoch obchodoch, na druhej strane cesty. Dnes nikoho nezbadala. Vošla do obchodu. Pozdravila a usmiala sa na známe tváre za pultom. Vždy prehodila zopár slov s týmito predavačkami. Boli k nej veľmi milé a niekedy až veľmi zhovorčivé. Kývli jej na pozdrav. Čo to potrebuje kúpiť? rozmýšľala. Chlieb,

mlieko, vajcia, nejaký ten jogurt a vrecko zemiakov. To bude stačiť. Pozorne prepočítavala svoj nákup v košíku. Ešte vložila do košíka balíček pomletej kávy. Určite by na ňu zabudla, ale zacítila ju, keď prechádzala okolo mlynčeka na kávu. To by malo byť všetko. Vykročila k pokladni. Malý chlapec s balíčkom cukríkov v ruke ju predbehol. Usmiala sa, postavila sa zaňho a trpezlivo čakala. Chlapec pozbieral drobné mince z pultu predajne, pozdravil a vybehol z obchodu.

„Dobrý deň slečna“, pozdravila sestru Anuciantu predavačka. Poznali ju len z videnia. Nevedeli o nej nič. „Ako to dnes ide?“ snažila sa predavačka rozbehnúť rozhovor. „Ďakujem za opýtanie. Dobré. A vy sa ako máte? Vidím, že máte novú blúzku. Pekná, ozaj pekná. Sluší vám. Ste v nej veľmi pekná.“ Predavačka sa usmiala. Potešila ju pochvala zákazníčky. „Veď aj vy ste pekná.“ vrátila jej pochvalu predavačka. „Len, keby ste sa začali ináč obliekať, bolo by to ešte lepšie.“ dodala. „Ako inak obliekať?“ opýtala sa zvedavo sestra Anucianta. „Veď som oblečená v čistom.“ a opatrne si prekontrolovala sivý sveter a čiernu sukňu, či na nej nie je nejaký fľak, ktorý si nevšimla. „No,...“ začala opatrne predavačka. „Tak trochu sviežejšie, farebnejšie. Hneď by ste mali okolo seba veľa nápadníkov. Veď aj tamten mladý muž si vás obzerá vždy, keď sem prídete. Už sme aj chceli uzavrieť stávkou, že kedy vás pozve na rande. Vždy je tu, keď vojdete do obchodu.“ prezrádzala informáciu za informáciou predavačka, akoby chcela urobiť zákazníčke láskavosť.

Sestra Anucianta sa obzrela. Až teraz si všimla mladého muža, ktorý sa snažil študovať etiketu na balíčku hladkej múky. Vzdychna si. Už vedela kto to je. Už ho niekoľko krát zahliadla vo svojej blízkosti. A to si dnes myslela, že na ňu zabudli. Zahľadela sa naňho. Oči sa im stretli. Mladý muž bez záujmu položil balíček múky, ktorý držal v rukách, otočil sa a bez pozdravu vyšiel z obchodu. „Asi ste ho vystrašili.“ poznamenala prekvapená predavačka. „Asi áno...“ smutne dodala sestra Anucianta. A v duchu si pomyslela. Opäť jeden z tých, čo kontrolujú jej život.

Minca má dve strany

„Chodila som na zdravotnú školu a v tom čase som už prechádzala noviciátom. Mala som splnené niektoré sľuby rehoľných sestier. Tie, ktoré boli ako ja, sme sa obliekali do bieleho rúcha, ktoré nám novickám prislúcha. Bolo to obdobie začínajúceho sa uvoľňovania politického režimu. Písal sa január 1968 a do vrcholnej funkcie prvého tajomníka ÚV KSČ sa dostal Alexander Dubček. Časy sa zmenili, pretože politické reformy a kroky, ktoré realizoval viedli k jeho predstave o socializme – „socializmus s ľudskou tvárou“. Stíchla, zamyslela sa, pozrela na mňa a pokračovala. „Ale keďže nič dobré netrvá dlho, ani tieto reformy neboli po vôli sovietskym predstaviteľom v Moskve. Príchodom vojsk Varšavskej zmluvy v auguste 1968 sa všetko zrútilo.“ Vieš? Nebolo to jednoduché. V čase normalizácie, komunisti zase pritvrdili. Báli sa hlavne cirkvi. Vieš?“ usmiala sa a opäť si usrkla z čaju v šálke, ktorú stále pevne zvierala. „Báli sa cirkvi, lebo mala k ľuďom najbližšie. Báli sa preto, lebo nedokázali cirkev kontrolovať. A to bolo Jurko môj pre nich veľmi nepohodlné. Lebo nemohli svojou propagandistickou ideológiou formovať ľudí na svoj obraz socialistického človeka. Nemali prehľad o tom, kto si čo hovorí a kto si čo myslí. A komunisti potrebovali mať zmapované a pod kontrolou všetky názory ľudí.“

Keď prišiel maturitný rok, vrchní predstavitelia strany vydali nariadenie, ktoré zakazovalo rehoľným sestrám nosiť ich cirkevné rúcha. Museli sme sa preto pohybovať v civilnom oblečení. Všetkým rehoľným sestrám dali podmienku uplatňovania svojej viery len v civilnom oblečení. Vyzliekli nás z rúch a to bolo pre mňa veľmi ťažké. Mala som pocit, že už nie som tak blízko k Bohu. Asi to bol účel. Vadilo im na nás všetko. To, že sme sa stretávali, potajomky modlili a nesmeli sme vytvárať žiadne komunity. Žilo sa v strachu, pretože sme vedeli, že nás sledujú. Vieš, nedovolili nám ani spolu bývať na internáte, alebo slobodárňach. Preto som istú dobu bývala spolu s jednou civilnou zdravotnou sestrou. Spočiatku na mňa zazerala, ale neskôr sme sa skamarátili. Takže to boli také... ako by som to povedala. Také iné. Iné nátlaky - psychické nátlaky.“ Ale neboli vtedajšej spoločnosti všetci rovnakí. Niektorí

nám veľmi pomáhali a súcitili s nami. Dokonca aj takí, ktorí vstúpili do komunistickej strany. Divil by si sa, koľko takých ľudí bolo.

„Jedného dňa, keď som sa vracala na internát, na recepcii okrem vrátničky stála aj hlavná správkyňa internátu, súdružka Grandičová. Vieš Jurko, hovorilo sa, že je veľmi aktívnou členkou komunistickej strany. Stuhla som. Určite sa niečo deje. Asi objavila u mňa na izbe liturgické knihy a Bibliu, ktoré som starostlivo skrývala pod matracom. „Zle je, vravím si.“ Vykročila som smerom k výtahom. Súdružka Grandičová mi zatarasila cestu. „Podďte som mnou do kancelárie!“ povedala rázne, otočila sa a energicky vykročila. Ani raz sa neobzrela, či ju nasledujem. Zvyknutá, že jej rozkazy sa automaticky plnia, ani sa obzerať nemusela. Ticho som kráčala za ňou. Pozerala som do zeme a sledovala jej podpätky mihajúce sa na lesklej linoleovej podlahe. Prudko zastala pred kanceláriou. Rýchlym, nacvičeným pohybom odomkla dvere a prudko ich otvorila. „Vojdite!“ Ani som nevedela rozoznať, či to bol rozkaz, alebo vyhrážka. „Posaďte sa!“ Pomaly som sa usadila na tvrdej stoličke. Čo asi sa tak mohlo stať? Prebiehalo mi myslou. A ak sa niečo stalo, aké to bude mať následky? Nieкто sa niečo dozvedel? Nieкто niečo povedal? Trápla som strachom. Už pokojnejšie si sadla oproti mne. Stále ma pozorovala. Nekonečné ticho zvyšovalo môj strach. Chce ma vyhodit'...?

„Poznám vás.“ začala. „Ste jedna z tých rehoľných sestier, ktoré tu na internáte bývajú.“ stále na mňa hľadela skúmavým pohľadom. „Viem, že sa schádzate v komunitách. Viete, že je to zakázané!“ doplnila. Prikývla som. Veď čo už? Vie to. Klamať sa nemá. Bola som pripravená niesť následky. „No..., ako by som začala?“ súdružka sa nervózne pomrvila na stoličke. „Nechcem vám brať vašu vieru, je to vaša vec, vaše rozhodnutie. Chcem vám navrhnúť dohodu.“ uprela na mňa oči. Určite sa ma bude snažiť presvedčiť, aby som sa vzdala rehoľného života. Bola som pripravená oponovať. Súdružka Grandičová však stíšila nečakane hlas. Skoro šepotom pokračovala. „Horné poschodie je prázdne. Nebýva tam nik, lebo izby sú v dezolátnom stave. Bývanie je tam nepohodlné. Teda, nik tam nechodí ani na kontrolu. Ak by vám rehoľným sestram, čo bývate v našom internáte nevadilo trochu nepohodlia, môžete sa tam všetky presťahovať. Chápem vašu vieru. No terajšia situácia je taká, aká je. Chcem vám pomôcť. Ak sa tam všetky presťahujete, musíte byť veľmi ticho. Môžete sa stretávať na chodbe, alebo sa spoločne modliť.“ skoro šepotom dokončila súdružka Grandičová. Následne už ráznym rozkazovacím hlasom dodala. „A mne sa tak uvoľnia miesta pre ďalšie študentky zdravotníckej školy. Všetci budeme spokojní.“ Neveriacky som ju sledovala. Snažila som sa nájsť v jej hlase náznak irónie, alebo sarkazmu. Nič také v tóne jej hlase nenasvedčovalo tomu, že by vyslovené slová myslela inak, ako ich povedala. „No, čo na mňa tak civiete?“ Súdružka nervózne začala meniť svoju strnulú polohu. Akoby už aj chcela oľutovať svoj návrh. Zvažovala som, čo povedať. Podvedome som bez slov prikývla. „Mám to vaše kývanie vnímať ako súhlas?“ zašeptala súdružka Grandičová. „Viete, bude to výhodné pre obe strany. Vy budete izolované od ostatných bývajúcich na slobodárni a ja sa budem tváriť, že o ničom neviem.“ Pozorovala ma, akoby chcela z mojej tváre čítať myšlienky. V hlave som mala zmätok. Čakala som všeličo, ale takýto záver nášho rozhovoru veru nie. Aj ja som ju pozorovala. Stále som rozmýšľala, či to nie je nejaká pasca na nás rehoľnice, ktorú vtedajší režim často používal. No v jej tvári som nevidela ani náznak sarkazmu. Práve naopak. V jej očiach bolo aspoň na malý okamih niečo teplé a úprimné. Niečo, čo bolo prejavom pochopenia. „Ďakujem vám súdružka Grandičová. Presťahujeme sa.“ povedala som opatrne, sledujúc, či nepríde v rozhovore k dramatickému zvratu. Neprišlo. Súdružka Grandičová sa odrazu prudko postavila. Bol to signál, že rozhovor skončil. Vykročila k dverám, aby mi naznačila, že mám odísť. Vo dverách som sa otočila a pozrela na ňu. „Prečo to robíte?“ opýtala som sa potichu. „Nestarajte sa, to je moja vec!“ tvrdo odvetila. Už to bola opäť tá tvrdá a presvedčená členka komunistickej strany. Bezohľadne ma vyhodila za dvere, ktoré sa za mnou s hlučom zabuchli. Ostala som stáť ako obarená. Ale v tej chvíli som si uvedomila, že je veľa ľudí aj medzi komunistami, ktorí s nami súcitili a chápali nás. „Vieš Jurko, tak to bolo“

Nezažila som obdobie päťdesiatych rokov, teda Barbarskú noc, ale aj toto obdobie vlády komunizmu nás všetky nejakým spôsobom ovplyvnilo a poznačilo. Tajne sme sa stretávali a vzájomne sa chránili. Ale chránili nás aj ostatní ľudia. Chápali nás a pomáhali nám

ako vedeli. Poviem ti jednu príhodu. Sestra Benedikta sa pomrvila na stoličke a zahľadela sa do stropu. Akoby tam mala uloženú knižnicu spomienok.

„Chodila som sa modlievať do Modrého kostolíka. Vieš, ten na Bezručovej. Na každej omši som sedela v predných laviciach. Duchovný, ktorý tam pôsobil bol zvláštny. Pošeptávalo sa o ňom, že spolupracuje s komunistami. Že je prepojený na ŠtB. Sama neviem, prečo sa tak rozhodol. Ale nech už boli na jeho rozhodnutie akékoľvek dôvody, snažil sa pomáhať.“ Sestra Benedikta sa odmlčala, zahľadela sa do okna. Mykla ramenami, akoby sa snažila zdôrazniť to neviem. Potom pokračovala. „Vieš Jurko, raz sa stalo niečo zvláštne. Bola som na omši a ako vždy som si sadla do prednej lavice. Po skončení bohoslužby tento duchovný pristúpil ku mne.

„Vy ste rehoľná sestrička, však?“ opýtal sa ma a nenápadne sa obzeral po prázdnom chráme. Prikývla som. Ale spozornela som a uvažovala, prečo ma oslovil. Aj som mala trochu strach, keďže som poznala reči, ktoré o tomto duchovnom kolovali. „Ako sa voláte?“ položil mi otázku a opäť sa poobzeral. Tentoraz veľmi dôkladne. „Benedikta – blahoslavená...“ prehltna som, lebo hrdlo mi začal zvierat' strach. „Benedikta, poďte za mnou.“ a rukou ukázal na zadnú časť kostola, kde duchovný po bohoslužbe vychádzajú. Pomaly som kráčala za ním. Rozmýšľala som, čo sa asi bude diať? Prečo ma vedie do zadnej časti. Vošli sme do malej miestnosti. Farár zatvoril za nami dvere. Otvoril skrinku a odhrnul naskladané rúcha. Pod nimi sa objavili knihy. Keď som sa na ne lepšie zadívala, spoznala som ich. Boli to Biblie. Krásne, farebné Biblie. Tlačili sa pre export v Martine. Bežne ste nemohli kúpiť žiadnu Bibliu. Nie ešte farebnú. „Vezmite si, koľko unesiete!“ dodal duchovný a ukázal na svedomito poukladané knihy. Bála som sa, ale tie Biblie boli veľmi pekné. Vzala som teda desať kusov a vložila si ich do nákupnej tašky. Chcela som už byť niekde inde, len nie tu a s týmto duchovným. Asi zbadal moje rozpaky. „Poďte Benedikta, vyvediem vás!“ opatrne pristúpil k dverám. „Nemôžte ísť cez chrám, sledujú vás. Musíte vyjsť zadným vchodom. O tom nevedia. Alebo aspoň neočakávajú, že by ním chodil niekto iný ako ja.“ dodal potichu a vykročil na opačný koniec chrámu. Neodpovedala som mu. Len som ticho kráčala za ním. Veľmi som sa tešila Bibliám, ale bola som aj opatrná. Duchovný otvoril dvere do zadnej časti farskej záhrady. Vyšiel prvý a poobzeral sa. Keď si bol istý, že nik nie je na blízku, kývol na mňa. Vyšla som. Iba som sa krátko pozdravila a už som aj utekala preč.

Vieš Jurko, keď som priniesla tie Biblie na naše tajné stretnutie rehoľných sestier, uvítala ma matka predstavená. „No, poď Benedikta! Musíš mi odpovedať na niekoľko otázok.“ Porozprávala mi, ako prišiel za ňou jeden farník, starší muž. Prišiel ju varovať. Opísal jej, ako ma videl vchádzať z s duchovným do zadných častí kostola a následne vychádzať s taškou plnou čohosi. Považoval ma za zradcu a spolupracovníka ŠtB. Tiež poznal reči, ktoré sa niesli o miestnom farárovi. A teda, každý, kto sa s ním stýkal, mohol byť považovaný za kolaboranta. Prikývla som a posunula tašku pred matku predstavenú. „Toto mi dal. Tieto farebné Biblie. A vyviedol ma tajne zadným vchodom z kostola, aby ma nik nevidel.“ s obavami som sledovala matku predstavenú. Pokývala hlavou ako prejav pochopenia. Usmiala sa. „Biblie sú veľmi pekné. Zídu sa. Verím ti sestra Benedikta.“ a pohľadila jednu z kníh, ktorú držala v ruke.

Vieš Jurko, nemusela mi veriť, ale verila mi. V tom bola tá zlá doba úžasná, že nás spájala. Čím viac na nás režim vytváral tlak, tým viac sme sa zomkli. Čím viac nás prenasledovali, tým viac sme sa podporovali. Režim nás posilnil v súdržnosti, vo vzájomnej ochrane, v dôvere...

Vieš Jurko, minca má vždy dve strany. Tým, že nás režim vyzliekol z našich rehoľných rúch a donútil nás obliekať si civilné šatstvo, vstúpili sme do väčšej anonymity. Málokto vedel, že sme rehoľné sestry. Tak sa stalo, že mnohé sa zamestnali na bytovom družstve. Mali možnosť posunúť naše žiadosti o byt. Umožnili tak sestrám, ktoré si o byt zažiadali, aby im bol pridelený bez dlhšieho čakania. Po čase sa mohli sestry sťahovať z nepohodlných slobodárni do takýchto bytov, kde mali viac možnosti oddávať sa viere. Nik z verejnosti nepoznal našu identitu. Ani susedia. Ledva nás na chodbe odzdravili. Ale poviem ti ešte jednu príhodu.

Nasťahovali sme sa do takéhoto bytu s tromi rehoľnými sestričkami. Vysoký, sedem poschodový panelák nám zaručoval dokonalé súkromie. Aspoň zo strany susedov, ktorí netušili, kto sme. Pri stretnutí na schodišti, alebo v bráne ledva pokývali hlavou na pozdrav. Nevadilo nám to. Bolo to tak lepšie. Na našom poschodí, vo vedľajšom byte, bývala mladá rodina s dvoma malými, veselými, ale tak trochu roztopašnými deťmi. V jedno jarné popoludnie

sme sa na poschodí stretli. Deti pobehovali okolo matky, ktorá držiac v ruke nákupy sa snažila nájsť v kabelke kľúče. „Aha teta, čo ja mám.“ pribehlo ku mne jedno z detí. Chlapča sa mi snažilo ukázať obrázok, ktorý namaľoval v škôlke. „Aj ja mám.“ štuchal do neho druhý chlapček, ktorý bol už školákom. Snažil sa predsunúť svoj obrázok pred mladšieho súrodenca. „Oh, pekne ste to obaja nakreslili,“ pochválila som ich. „Ste obaja veľmi šikovní“. Pohládila som jedno chlapča po hlávke a pokračovala som vo vyťahovaní kľúčov. „Ale ja mám krajší,“ vzdorovalo staršie chlapča. „Peťkovi to pomáhala kresliť súdružka učiteľka v škôlke.“ obhajoval svoj obrázok. „Oba vaše obrázky sú nádherné.“ dodala som otvárajúc dvere na byte. V tom sa stalo niečo, čo som ani ja a ani matka detí nečakali. Obaja rozjašení chlapci mi vbehli do bytu. Ostali sme obe stáť zaskočené nečakanou situáciou. Prvá sa spamätala matka. „Peťko, Paľko, ale už aj vybehnite von z bytu. Viete že je neslušné vbehnúť do cudzieho bytu! Ved' mi bývame tu! Ale rýchlo poďte ku mne!“ nahnevane volala na chlapcov. Obaja drobci ihneď vybehli z môjho bytu. Matka sa mi za chlapcov veľmi ospravedľovala. S úsmevom som mávla rukou a povedala som jej niečo v tom zmysle, že ved' sú to len deti. S pozdravom som kývla na rozlúčku, vošla do bytu a zatvorila dvere. O chvíľu som však počula tiché klopanie. Nieкто bol za dverami. Otvorila som. Stála tam matka dvoch chlapcov. V ruke držala ruženec. Chvejúc mi ho podávala. „Prepáčte, chlapci to vzali.“ ospravedľujúco s rozpakmi mi ho podávala. „Vy ste rehoľná sestrička, však?“ Prikývla som a pousmiala som sa. „Prepáčte prosím, veľmi ma to mrzí. Chlapci sú takí pojašení...“ tento raz už s úctou odvetila a s pozdravom sa otočila k dverám svojho bytu. Poďakovala som a aj ja som dvere zavrela. S úsmevom na tvári nad malými šibalmi som položila ruženec na miesto. Chlapcov asi upútal, keď vbehli do bytu.

Od tejto príhody sa však vzťahy so susedmi zmenili. Asi sa táto informácia rýchlo rozniesla po paneláku. Susedia nás začali zdravieť. Dokonca aj tí nevšimavý nás s úctou zastavili, snažili sa nadviazať rozhovor, porozprávať nám o svojich starostiach. Občas sme našli na kľučke vchodových dverí vrecúško s jabĺčkami, niekedy nám niektorý sused vyniesol nákup až k výťahom. Občas nám niektorý sused nechal kľúče od svojho bytu s prosbou, či by sme mu počas dovolenky nezalievali kvety. Vzťahy sa zmenili. Verili nám a chránili nás. Preto Jurko bola táto doba zlá, ale aj dobrá. Ľudia mohli porovnávať a ctiť si tajne doma vyššie hodnoty ako tie, ktoré sa im snažil vnútiť režim.

Ticho som sedel, popíjal som svoju šálku čaju a predstavoval som si ako sa asi museli cítiť tieto rehoľné sestry. Čo všetko museli zažívať dennodenne. Cítil som z jej rozprávania smútok, ktorý ju sprevádzal v civilnom oblečení. Ale zároveň som ju aj obdivoval. I napriek všetkým podlým nástrahám vtedajšieho režimu, sestra Benedikta sa od Boha nevzdialila. Práve naopak, jej viera a životné rozhodnutie sa veľmi upevnili.

„No Jurko,“ opäť ma oslovila, pozrela na mňa a usmiala sa. „Bolo to ťažké obdobie. Ale svet je vytvorený z protikladov. Vieš Jurko, tma – svetlo, noc – deň, zlo – dobro.“ Opäť sa usmiala a pomrvila sa na stoličke. „Minca má vždy dve strany. Zapamätaj si to Jurko.“ Necháľavo som na ňu hľadel, lebo som netušil, čo pod tým výrokom myslí. „Aj keď“

Epilóg

Keď som opúšťal kláštor v Báci, mal som pocit, akoby som zatváral knihu, ktorú som však ešte dlho nosil v sebe. Ticho v kláštorenej záhrade, pokoj na tvárach rehoľných sestier a slová sestry Benedikty vo mne doznievali aj po odchode. Uvedomil som si, že dejiny nie sú len súborom dátumov, nariadení a politických rozhodnutí, ale predovšetkým príbehmi konkrétnych ľudí, ktorí v nich museli žiť a robiť ťažké rozhodnutia.

Diablom tohto príbehu nebol jeden človek, ale celý komunistický systém. Systém, ktorý sa snažil ovládnuť myslenie spoločnosti, zbaviť ľudí viery, rozdeliť ich a vniesť medzi nich strach a nedôveru. Bol to systém, ktorý chcel cirkev umlčať, zničiť jej spoločenstvá a oslabiť jej vplyv tým, že odoberie človeku vnútornú slobodu a svedomie.

Anjelmi však boli tí, ktorí sa tomuto tlaku postavili. Kňazi, rehoľníci a rehoľné sestry, ktorí aj napriek prenasledovaniu zostali verní svojmu povolaniu. No rovnako aj obyčajní ľudia – lekári, predavačky, správcovia internátov či neznámi veriaci – ktorí potichu pomáhali, chránili

a preukazovali ľudskosť tam, kde mala vládnuť ideológia. Práve vďaka tejto vzájomnej pomoci a súdržnosti dokázali prenasledovaní vzdorovať nátlaku, ktorý ich mal zlomiť.

Prenasledovanie ich však neoslabilo. Naopak, posilnilo ich vnútornú silu, prehĺbilo ich vieru a upevnilo ich vzťah k Bohu. Viera, ktorú im chcel režim vziať, sa stala ich oporou a zdrojom odvahy. V tichosti, bez zbraní a násilia, dokázali vzdorovať moci, ktorá sa zdala byť neotrasiteľná. Ich každodenná vernosť, pokora a vzájomná súdržnosť boli silnejšie než akákoľvek propaganda.

Pochopil som, že práve v týchto nenápadných skutkoch sa rodila skutočná sloboda. Sloboda myslenia, svedomia a viery. A tak som napokon porozumel aj slovám sestry Benedikty. Svet je naozaj plný protikladov – dobra a zla, svetla a tmy. Minca má vždy dve strany. No je na človeku, ktorú z nich otočí k svetu a podľa ktorej sa rozhodne žiť.